

» ptáci našich lesů

KÁNĚ LESNÍ (*BUTEO BUTEO*)

Káně často pátrá po kořisti v letu vysoko nad otevřeným terénem. Foto: Zdeněk Tunka

Robert Doležal

*Větší hnědavý dravec odpočívající na stromě u silnice, na sloupu elektrického vedení, na „berličce“ uprostřed jetelového pole, sedící na strništi, kroužící nad otevřenou krajinou či lesními porosty, třepotající se na širokých křídlech nemotorně nad loukou nebo ozývající se naříkavým „klíe klíe“, bude s největší pravděpodobností káně lesní. Jedná se skutečně spolu s poštolkou obecnou (*Falco tinnunculus*) o našeho nejběžnějšího a nejpočetnějšího dravce, se kterým se v naší přírodě můžete setkat v průběhu celého roku. I přes svoji velikost loví převážně drobné polní hlodavce, především hraboše polní, a tudíž nelze káně považovat za škodnou, jak je občas vnímána myslivci. Odstraňováním mršin plní káně lesní v přírodě také sanitární funkci, a tak se často stává obětí nelegálně kladených návnad obsahujících karbofuran.*

Rozšíření

Káně lesní má palearktický typ rozšíření. Hnízdí v širokém pásu lesů a lesostepí Eurasie od Azorských, Kapverdských a Kanárských ostrovů na východ až po Japonsko (Hudec a kol., 2005). Evropa představuje téměř polovinu jejího hnízdního areálu a hnízdní populace zde čítá nejméně 710 tis. párů (25–49 % populace celkové). V letech 1970–1990 stavy káně lesní v Evropě narůstaly a i přes mírný úbytek v některých zemích v letech 1990–2000 jsou stále její jádrové populace v Rusku, Německu a Francii stabilní, což platí potažmo i pro zbytek Evropy. Její populace je tedy hodnocena jako zabezpečená (BirdLife International 2004). V ČR byla hnízdní populace káně lesní odhadnuta v letech 2000–2003 na 11–14 tis. párů,

což představuje mírný nárůst oproti předchozímu odhadu z let 1985–1989 (9,5–13 tis. párů) (Šťastný et al., 2006).

Prostředí a způsob života

Káně lesní se vyskytuje na celém území ČR a patří k našim nejhojnějším dravcům. Hnízdí v lesích všeho druhu od nížin (lužní lesy) do hor, kde vystupuje do nadmořské výšky od 800 m n. m. (Šumava) do 1 200 m n. m. (Krkonoše). Obecně se ale dá říci, že dává přednost mozaikovité krajině, ve které se střídají lesy a pole, louky a velké paseky. K zahnízdění jí stačí i menší hájky, větrolamy v polích nebo aleje stromů. Hnízdní hustota dosahuje v závislosti na nabídce hnízdních příležitostí, ale i na potravních možnostech, 15–30 párů na 100 km². Početnost pak

Denní spotřeba potravy káně je podle laboratorních pokusů asi 7–9 kusů hraboše polního (Hudec, 2005). Foto: Zdeněk Tunka

silně kolísá a bývá nejvyšší při přemnožení hraboše polního (Hudec a kol., 2005). V rámci svého evropského areálu je káně lesní tažný, přelétavý i stálý druh. Severoevropské populace jsou tažné, středoevropské jsou částečně tažné, což platí

Nohy má káně poměrně silné, ale prsty a drápy jsou krátké, což vypovídá o jejích loveckých schopnostech. Foto: Robert Doležal

i pro naše ptáky, jejichž přibližně jedna polovina táhne převážně jihozápadním směrem do Švýcarska, Itálie a Francie (Šťastný et al., 2006).

Popis

Káně lesní je středně velký dravec. Samice je o málo větší než samec. Spodina těla je tmavohnědě skvrnitá v závislosti na barevné morfě – existují totiž jedinci velice světlí i velmi tmaví. Hřbet a kostřec bývají tmavohnědé. Světlý pruh na hrudi odděluje její tmavou horní část od břicha. Ocas je zespodu špinavě bílý a hustě šedě proužkovaný s širokým tmavým koncovým pruhem. Spodina křídel je také tmavě přičerněná pruhovaná s výraznou tmavou skvrnou v jejich ohbí a s tmavým zadním lemem. Káně lesní často krouží bez pohybu křídel, někdy i ve skupinách. Její let je pomalý. Sedává na vyvýšených místech, odkud vyhlíží kořist; dokáže se třepet na místě a nejčastěji se ozývá mhoukavým klíčem (Hudec a kol., 2005).

Hnízdění a péče o mláďata

Jednotliví ptáci nebo celé páry si udržují teritorium celoročně. Současně soudržnost páru může být víceletá, pravděpodobně se ale každoročně tvoří nové. Nejčastěji od konce února se páry nad hnízdním okrkem začínají projevovat svatebními lety. Znamená to dlouhé kroužení ve výškách, občasné přelety a lety střemhlav doprovázené voláním. Hnízdo si káně staví nejčastěji na stromech uvnitř porostu nedaleko od jeho okraje, ale jsou známy případy zahnízdění na keřích, na stohu, nebo výjimečně i na zemi. Hnízdo se nalézá průměrně ve výšce

20 m, může být postaveno na ulomeném vrcholu stromu (borovice), v přeslenu větví (smrk) nebo v rozsoše větví (dub) a bývá používáno a dostavováno po několik let. Nové hnízdo staví oba ptáci z páru asi 4 týdny. Od konce března se v něm objevuje snůška tvořená 1–4 vejci. Na vejcích, která jsou snášena ve 2–3denních intervalech sedí střídavě oba ptáci 33–35 dní. Mláďata se líhnou postupně a samice je prvních 14 dnů krmí a zahřívá. Potravu jí přináší samec, který se později také účastní krmení. Doba hnězdní péče je průměrně 47 dní a rodiče příkrmují vyvedená mláďata ještě dalších 40–55 dní. Vyvedena jsou nejčastěji dvě mláďata. Káně lesní hnízdí jednou ročně, při zničení násady má zřídka nahradní snůšku (Hudec a kol., 2005).

Potrava

Podstatnou složku potravy káně lesní u nás činí hraboš polní (32–71 %). V závislosti na jeho množství a dostupnosti se v její potravě objevují další složky – ptáci (zvláště mláďata pěvců), další drobní hladovci (myšice rodu *Apodemus* a norník rudý), hmyz a plazi. Nejpestřejší potrava je zjištěna v létě, s dorůstající vegetací klesá podíl hrabošů a roste podíl hmyzu, na podzim převládají hraboši a v zimě se s dlouhotrvající sněhovou pokrývkou, mrazy a nedostupností hrabošů zvyšuje podíl ptáků. Z lovné zvěře byli v potravě zjištěni mladí zajíci, v zanedbatelném množství případu bažantci a koroptve, případně domácí drůbež. Pokud byla rozborem žaludků kání zjištěna větší potrava (pes, srnec, dospělý zajíc), pak pocházela z mršin (Hudec a kol., 2005).

Význam a ochrana

Označení káně lesní pernatou zvěří je v myslivecké mluvě správné, ale rozšíření tohoto označení na „škodnou“ pernatou zvěř lze považovat za přehnané a mělo by být vnímáno spíše symbolicky s odkazem k její obecné roli predátora. V potravě káně lesní převažuje hraboš polní (*Microtus arvalis*) a lovná zvěř je v ní zastoupena minimálně. Přesto byl tento druh dříve nemilosrdně pronásledován. Jen v roce 1950 bylo na území tehdejší ČSSR uloveny 14 500 kání (Toufar, 1954). Nyní je káně lesní řazena podle zákona o myslivosti č. 449/2001 Sb. ke zvěři, kterou lovit nelze.

Nejedna káně skončí pod koly projíždějících automobilů, když se snaží přžít na mršině jiného zvířete uhynulého na silnicích. Foto: Zdeněk Tunka

Z hlediska ochrany má káně lesní nezastupitelnou roli v přirozené ochraně proti drobným hladovcům v době jejich gradací. Uvědomili si to například zemědělci, kteří káním budují na plochách se zvýšenými hustotami hladovců tzv. „berličky“ (posedy tvaru T), kterými je sem lákají. Díky zvýšenému predačnímu tlaku dokáží káně snížit konečné hustoty hrabošů ve vrcholech gradací až o 70 %, přičemž nejvyšší predační tlak je vyvýjen v zimním období (Dusík, 2010). O loveckých schopnostech káně lesní, které nestačí na větší druhy zvěře, vypovídá také její využití v sokolnictví, které je prakticky nulové.

Seznam použité literatury je k dispozici u autora. Další fotografie je možné zhlédnout na internetových stránkách autora fotek: www.birdphoto.cz.

Autor:
Ing. Robert Doležal
www.birdwatcher.cz
E-mail: dodin@post.cz